

דף לב

בדין מעילה בגידולי הקדש

(דף ל"א ע"א) אמר רב פפא לאתווי חלב המוקדשין וביצי תורים וכו' אבל גידולין דלא חזו למזבח אין מועלין בה. והטעם הוא בדבדק הבית הגידולים ראויים להקדש כמו האם דהקדושה הוא לדמים משא"כ קדושת מזבח הא אינם ראויים למזבח. והא דלא נהנים עיין תוס' מסכת מעילה דף י"ב דחקר אם יש איסור הנאה דאורייתא או לא, והרמב"ן והריטב"א ריש פרק מסכת חולין ריש פרק שילוח הקן סברי דהוי דרבנן, אבל תוס' שם מסיק דחלב ודאי הוי דאורייתא דאף חלב של פסולי מוקדשין הוי דאורייתא והא דלא מועלין הוא משום דכיון דאינו ראוי למזבח לא מיקרי קדשי ה' דאף קדשים קלים לא מיקרי קדשי ה'.

ובקדשי בדק הבית דאיתא כאן דמועלים בהחלב והביצים, והמשנה שם במעילה דף י"ג הביא מחלוקת אם הקדש שדה אם מועלים בגידולים. ובהקדש בור ונתמלא מים אשפה ונתמלא זבל לכו"ע אין בהן דין מעילה. ונחלקו הראשונים בטעם הדבר, הרשב"ם בב"ב דף ע"ט ובתוס' שם סבר משום דאין דין חצר בהקדש ולכן המים והזבל וכו' אינם הקדש. אבל הרמב"ן בבבא בתרא שם כתב דאפילו אם יש חצר להקדש מ"מ אין בהן מעילה ולא ביאר למה, והקצות החשן סי' ר' ס"ק ד' ביאר דאין מעילה אלא אם א' הקדש ונעשה הקדש על ידי קדושת פה, אבל אם נעשה הקדש ממילא ע"י קנין חצר אין כאן דין מעילה, וכיון להרבנו יונה והריטב"א והח"י הר"ן שם שביארו כנ"ל. והקובץ שיעורים שם ביאר דתלוי מהו האיסור של מעילה, אם האיסור הוא לגזול הקדש א"כ אין חילוק אם נעשה הקדש ע"י קדושת פה או ממילא ע"י קנין חצר וכדומה, ואם האיסור הוא משום הקדושה אז אין איסור א"כ נתקדש ע"י קדושת פה. [ואינו מוכרח לגמרי, דיכול לומר דהמעילה הוא משום גזלה אבל כמו שיש תנאי דבעינן קדשי ה' ה"ה דבעינן שנתקדש בפה, ויכול לומר להיפך דהוא משום דמחלל הקדושה אבל אף ממילא חל הקדושה].

ולפי הראשונים דהא דאין דין מעילה משום דלא נתקדש בפה צריך לבאר למה בגידולים יש מעילה לפי רבי יוסי, והר"ן שם ביאר דכיון דממילא קרבי כגופא דמאי, וכן כתב הריטב"א בתי' א'. ובתי' ב' כתב ריטב"א דגידולים דעתו עליה משא"כ המים והזבל לא ידע בזה המקדש. והקובץ שיעורים הק' דלפי התוס' והרשב"ם דהא דאין מועלים במים שבבור או בזבל שבאשפה משום דאין חצר להקדש ומשמע דאי הוי קני ליה הקדש הוי מועל א"כ מהו סברת התנא דאין מעילה בגידולים הא הוי ממון הקדש. ומהרשב"ם משמע דבאמת לא קנה הקדש להגידולים דכתב וז"ל ומשום גרמא דקא גרים לה קרקע דהקדש להיגדל אין לנו לעשותו הקדש דמ"מ אין ממון של הקדש מעורב בהם עכ"ל. אבל הקו"ש כתב דבזה גופא פליגי התנאים דהמ"ד אין מעילה בגידולים הוא משום דליכא קדושת פה, והא דכתב התוס' משום דאין חצר להקדש הוא להמ"ד דיש מעילה בגידולים ש"מ דאף בלא קדושת פה יש מעילה (דלא סבירא ליה לתוס' סברת הר"ן דמיניה קרבו הוי כמגופא דמאי) ולכן לזה המ"ד כתב דהוא משום דאין חצר להקדש.

והאחרונים הק' על הסברא דאין מעילה אלא בקדושת פה מהא דאיתא בכמה מקומות (כמו מס' שבועות דף כ"ד) דיש מעילה באימורי בכור, ושם ליכא קדושת פה. והאחיעזר חלק ג' סימן ס"ז והמקור ברוך סי' כ"ד הביא הראשי בשמים דתי' דכיון דמצוה להקדישו הוי כקדושת פה, והק' עליו דקדוש בלא"ה והגמ' פרק קמא דנדרים כתב דלא מיקרי דבר הנדור, וגם אם לא עשה המצוה להקדישו מי נימא דאין מועלין בהאימורים, והאחיעזר תי' דהזריקה הוי כקדושת פה, והקהלות יעקב מס' שבועות סי' כ' כתב דכיון דצריך בעלות ישראל זה מיקרי קדושה בידי אדם. אבל האחיעזר שם והמקור ברוך תי' דהסברא דבעינן קדושת פה הוא דכל שהקדש קונה אותה ולא נתקדש חסר בהקדושה, ואם כן גבי בכור כבר קדשו שמים ואינו חסר קדושה. עוד צידד האחיעזר דכל סברת הרמב"ן הוא רק בקדשי בדק הבית דם אם בעלותו של הקדש בא בלא שיקידש א"כ הוי ממון הקדש בלא קדושה, אבל קדושת הגוף ודאי שיש לו קדושה אף בלא קדושת פה, והקצות לא סבר כן דהוא הביא ראי' מקדשי עכו"ם דלית בהו מעילה משום דלא הקדישו ישראל, אבל האחיעזר חלק ב' סי' מ"ה סבר דהדין של קדשי עכו"ם אינו משום דליכא קדושת פה של ישראל אלא דקרבת עכו"ם בעצם אין בה מעילה מצד דינם, והא ראי' דאם קידש עכו"ם בהמה להתכפר בה ישראל יש בהן מעילה ואם קידש ישראל להתכפר עכו"ם אין בה מעילה.

אין משנין מקדושה לקדושה

אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה. ופי' רש"י דקדשי בדק הבית שהקדיש למזבח לא עשה כלום ובקדשי מזבח אין משנין מקדושת עולה לשלמים ומשלמים לעולה עכ"ל. והרמב"ם פרק ד' מהלכות תמורה הלכה י"א כתב שכל המשנה עובר בלא תעשה דכתיב אך בכור שור וגו' לא יקדיש איש אותו,

ומקורו מערכין דף כ"ט דלרבנן לא יקדיש מביעיא ליה ללאו, וכן הוא בספר המצוות ל"ת ק"ז וכתב שם בשם הספרא דמרבינן שם כל קדשים. והחזון איש בכורות סי' כ"ז אות ב' חקר אם עבר הלאו בדיבור או דצריך לעשות עבודה של קרבן אחר וכתב דהוא סתום בהרמב"ם, אבל הרמב"ם משמע דעובר בדיבור דהרמב"ם כתב דאין לוקין על לאו זה וכתב הכסף משנה משום דהוי לאו שאין בה מעשה והמהר"י קורקיס הק' דלוקין גבי מקדיש בעל מום ותי' דשם חל ההקדש ובדיבורא אתעביד מעשה משא"כ הכא ומוכרח דעובר בדיבור.

והנה כל מוני המצוות שאחר הרמב"ם מונים לאו זה במנין תרי"ג, והרי"ף פערלא העיר דהבה"ג וכל מוני מצוות קודם הרב סעדיה גאון כולל המנין הראשון של הרס"ג לא מנה זה הלאו כלל, וכתב הרי"ף דהם סוברים דהלאו הוא רק אליבא דרבנן דר' ישמעאל אבל לר' ישמעאל מביעיא ליה לדרשה שם. והרס"ג מנה אותו רק גבי בכור, וכתב הרי"ף דהוא סבר דדרשת הספרא הוא רק אליבא דר"ע והת"ק שם לא ס"ל הכי, והביא כמה ראיות מש"ס דאין כאן לאו, וגם ראי' ממשנתו דתנא רק דאין משנין ולא תנא דעובר בלאו.

והאחיעזר חלק ב' סי' כ"ה אות ט' חקר אם אף בלא הקרא דלא יקדיש איש אותו לא חל ההקדש משום שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והקרא הוא רק ללאו, או דבלא קרא היה יכול להקדיש קרבן לבדק הבית דנחשב שלו משום דאיתא בבב"ק פרק ז' מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן ולכן היה יכול להקדיש ורק משום הקרא אינו יכול להקדיש. והאחיעזר הוכיח מהגמ' בכורות דף נ"ג דאיתא שם דאף לר' יוסי דקדשים קלים ממון בעלים מ"מ א"א להקדיש מקרא דלא יקדיש עיין שם, אבל מ"מ יש לחקור אם אף דאינו ממון בעלים אם בלא הקרא היה יכול להקדישו משום דנחשב שלו. והביא ראי' מהא דלעיל דף כ"ד איתא דיכול להקדיש עובר של קדשים למ"ד ולדות קדשים בהוויתן הן קדושים, והק' האחיעזר למה הוי הולד שלו הא האם עיברה אחר שהיה קרבן, וש"מ דאף קרבן נחשב שלו לענין הקדש ורק משום גזה"כ אינו יכול להקדישו. והחזון איש בכורות סי' כ"ז אות ב' הק' למה יכול לשנות הא כבר יש לה קדושה של קרבן זו ואיך מפקיע הקדושה, ותי' או דכל שאינו מפקיע הקדושה רק משנה מקדושה לקדושה שפיר דמי, או דבלא הקרא יהיה להבהמה ב' קדושות, וכמו בס"ד בגמ' בכורות דף נ"ג דמעשר בהמה חל על קרבנות דיהיה ב' קדושות עיין שם.

ובהא דאין משנין בדק הבית מקדושה לקדושה פי' רש"י שאין משנין בדק הבית לקדושת מזבח, אבל הרמב"ם הלכות תמורה פרק ד' הלכה י"א כתב שאין משנין מבדק ההיכל לבדק המזבח, והראב"ד השיג דאין זה שינוי דהכל הוא קדושה אחת של בדק הבית וכן משמע שיטת רש"י. והגרי"ז בחי' מרן רי"ז הלוי כתב דתלוי בפלוגתא בפ' המשנה ומקדישין אותו הקדש עילוי, דלרש"י הפי' דחייב הממון של הבהמה לבדק הבית והדין ממון הוא כפי שיעור טובת הנאה אבל אין הבהמה עצמה קדוש בקדושת בדק הבית, וכן הוא יותר מפורש בפ' רש"י בכורות דף נ"ג, אבל הרמב"ם הלכות ערכין פרק ו' הלכה ח' כתב דקדשי בדק הבית חל על קדושת הגוף והא דתנן הקדש עלוי כפי טובת הנאה הרמב"ם הביא דין זה בהלכה י"ב דזהו דין בהפדיון דאין לבדק הבית כ"כ שוויות ופודין אותה כפי טובת הנאה. וביאר הגרי"ז דלהרמב"ם הדין של אין משנין מקדושה לקדושה אינה דאינו יכול לעשות מקדושת מזבח לבדק הבית דהם ב' קדושות נפרדות ואינם סותרות זו את זו, רק דבקדושת מזבח עצמה אין יכול לשנות מקרבן זה לקרבן זה ובבדק הבית אינו יכול לשנות מבדק הבית זה לבדק הבית זה, והרמב"ם שם בהלכה ו' מבואר דהא דאינו יכול לעשות מבדק הבית לקדושת מזבח הוא משום שאין אדם מקדיש דבר שאינו לו (דבדק הבית לגמרי אינו שלו) ולא משום שאינו יכול לשנות מקדושה לקדושה. ולכן לפי' הרמב"ם צריך לומר דיש כמה קדושות בבדק הבית עצמה דאל"ה אין שום דין דאינו יכול לשנות.

בהא דאין מקדישין קדשי בדק הבית הקדש עלוי

קדשי בדק הבית שהתפיסו בין לקדושת מזבח בין לחרמי כהנים לא עשה כלום. וצ"ב למה קדושת הגוף יכול להקדיש הקדש עלוי לבדק הבית ובדק הבית א"א להקדיש הקדש עלוי לקדושת הגוף. ולפי הרמב"ם שביארנו בקטע הקודם דבהקדש עליוי ההקדש חל א"כ רק קדושת הגוף דהוא עדיין שלו יכול לעשותו בדק הבית אבל בדק הבית אינו שלו ואינו יכול לעשותו קדושת מזבח. אבל לרש"י והראב"ד דבכל אופן אינו חל רק שחל על הדמים א"כ למה יכול להתפיס דמי קדושת מזבח לבדק הבית ולא דמי קדושת בדק הבית למזבח, תי' רש"י דאין לו בהן שום טובת הנאה. אבל הק' תוס' למה לא אמרין כמה אדם רוצה ליתן לנדב להקדש אם הוא אינו מחוייב, וביאר הקהלות יעקב דרש"י ותוס' לשיטתיהו אזלי, דרש"י ביאר טובת הנאה שהוא יכול ליתן הקרבן לקרובו הכהן וזה אינו שייך בבדק הבית שאין לו בה כלום, אבל תוס' ביאר כמה אדם רוצה שיהיה לו קרבן אם הוא אינו מחוייב, וזה שייך גם

בבדק הבית. אבל הק' הקהלות יעקב דקרנן הוא קרנן שלו ונתכפר בו וא"כ יש לה בה טובת הנאה אבל בדק הבית אינו שלו בכלל ולכן אין לו בה טובת הנאה והניח בצ"ע.

והתוס' ביאר דקדשי מזבח יש שם בעלים עליהם לפדותו כשהוממו משא"כ קדשי בדק הבית אין לבעלים דין דין פדיון יותר משאר בני אדם, וצ"ב בכוונתו. והמהרי"ט אלגזי בספרו נאות יעקב סי' ד' ביאר דכוונת תוס' דקדשי מזבח רק הבעלים יכול לפדותו וקדשי בדק הבית הכל יכולים לפדותו, והק' דגם קדשי מזבח הכל יכולים לפדותו, וכן האחיעזר ח"ב סי' מ' אות ב' הק' דמבואר לעיל דף י' דהגמ' בעיא מי מוסיף חומש הפודה או המתכפר, וכן בקידושין דף נ"ה מבואר דאין צריך בעלים לפדותו. והאחיעזר ביאר דודאי הכל יכולים לפדותו, אבל בקדשי מזבח כל שא' פודהו הוא קונה אותו מהבעלים וכן מבואר ברמב"ם הלכות ערכין פרק ה' הלכה י"א דאם א' פודהו הקדושה נתפס על בהמה אחרת ובעל הקרנן החדש הוא בעל הקרנן שנפדה ולכן הבעלים מוכרים אותו. וכן הביא מגמ' ב"מ דקדשים שחייב באחריותן יש בהן אונה וחזין דפדיון הוא מכירת הבעלים, משא"כ קדשי בדק הבית הגזבר מוכר ההקדש ולא הבעלים.